

פרשיות מטות מסעי

הליכות עולם לו

(חבקוק ג' ו')

לעילוי נשמת ר' יהודה לוי ז"ל

זמן ר"ת	צאת השבת	חלקת נרות	לוח אור החיים
21:15	20:20	19:30*	י-ם
21:12	20:18	19:28	ת"א
21:16	20:21	19:31	חיפה
21:12	20:18	19:28	ב"ש

* לנוהגים 40 דק': 19:10

מסיבות מתהפך

יתרחשו, והטפשים מסתכלים על האמצעים בהם פעל ה' וטועים לחשוב כאילו יד פלוני עשתה זאת או יד אלמוני ומיחסים את הפעולה אליו, והחכמים יודעים שזו יד ה' ומיחסים את הפעולה ישירות אליו מבלי להסתכל על האמצעים, וכמו שאמר איוב ("ל"ז י"ב) והוא מסבוב מתהפך פתחבולתיו לפעלם, כל אשר יצנע על פני תבל ארצה. שהקב"ה מצוה לכל הברואים לעשות חפצו ורצונו, ודבר גורם לדבר נוסף עד שנעשה רצונו. וכמו שכתב הרמב"ם בספרו מורה הנבוכים (סוף החלק השני) וז"ל (בתוספת כמה מילים לצורך הבנת הענין והפיכתו ללשונונו כיום): מבוואר הוא מאד שכל דבר מחודש, אי אפשר לו מבילתי סיבה קרובה שחידשה אותו, ולסיבה היא ישנה גם סיבה, וכן עד שיגיע זה לסיבה הראשונה לכל דבר, רצוני לומר רצון האלוה ובחירתו, ומפני זה יחסרו הנביאים פעמים בדבריהם הסיבות ההם האמצעיות כולם ויחסו זה הפועל האישי המתחדש אל האלוה ויאמרו שהוא יתברך עשאו. עכ"ל. והרמב"ם מביא לכך כמה דוגמאות ואחת מהם מיונה שבלעו הדג, ובנביא כתוב ויאמר ה' לדג, וכי הדג הפך להיות נביא שה' מדבר עימו, אלא מכיון שה' זימן את הדג ונתן בדעתו לבלוע את יונה, זה כאילו ה' אמר לו ועשה זאת, כיון שהכל מכוחו וברצונו.

ובזה תבואר שיטת הרמב"ם לגבי בית המקדש השלישי, שרש"י ועוד הרבה ראשונים (ראש השנה ל, סוכה מא.) כתבו שבית המקדש השלישי יבנה אותו הקב"ה בעצמו, וכמו שנאמר (שמות ט"ו י"ז) מִכֹּחַ לְשִׁבְתָּךְ פְּעֻלָּתְךָ ה', מְקַדֵּשׁ ה' פּוֹנְנֵנוּ יְדִידְךָ. ואילו הרמב"ם (פי"א ממלכים ה"א) כתב: המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות דוד ליושנה לממשלה הראשונה "ובונה המקדש" ומקבץ נדחי ישראל. הרי שהמלך המשיח יבנה את המקדש ולא ה'. ולכאורה הצדק עם רש"י ושאר הראשונים, שהרי הפסוק אומר במפורש שה' יבנה את בית המקדש, ומה יענה הרמב"ם לפסוק זה, אמנם הענין הוא שבדאי כל מה שהקב"ה רוצה עושה בעולמו, רק שהוא מסבב זאת על ידי בני אדם, אבל בודאי שאין הפעולה נקראת אלא על שם מי שנתן בדעת ובכח בני האדם לעשותה, ובלעדי הסכמתו ורצונו שכך יהיה לא היה נפעל מאומה, ולכן התורה מכנה זאת מקדש ה' כוננו ידיך, אבל בפועל זה יעשה על ידי בני אדם, וזה מה שנאמר (תהילים קכ"א א) אִם ה' לֹא יִבְנֶה בֵּית שָׁנֵא עֲמִלּוֹ בּוֹנֵיוֹ בּוֹ, ש מצד אחד הפסוק אומר שה' בונה, ומצד שני נאמר שווא עמלו בוניו, משמע שבני אדם בנוהו, אך זה הענין, בני אדם יבנוהו ברצון והסכמה של ה', ורצונו הוא בנינו.

ואמנם איננו באים רק ליישב דעת הרמב"ם ולא להכריע היאך יבנה הבית השלישי, אך כך או כך מצפים אנו כבר שיבנה, ונדע נאמנה שהכל תלוי בנו ובמעשינו, ובפרט בימים אלו שעיני כל ישראל מצפות בכליון עיניים לבנין בית קדשנו ותפארתנו, חובה עלינו להכשיר את מעשינו ולחדד אצלנו מה' והוא מסיבות מתהפך, ולכן אל ירך ליבנו בשומענו עולם ומלואו עובר תהפוכות שהכל סיבה מאת הבורא, להביא עלינו את כל המובטח לנו על ידי נביאנו. יראו עינינו וישמח ליבנו. אמן.

בפרשתנו מצוה משה רבנו את עם ישראל לצאת למלחמה במדינים, ולצורך מלחמה זו לקחת אלף מכל שבט, כמות קטנה יחסית למדינים וכמו שנראה מהשלל הרב שהביאו משם, אולם עם השנים עשר אלף חלוצי צבא אלו יוצאים למלחמה ונוחלים נצחון מוחץ, הורגים את חמשת מלכי מדין, ודרך אגב מוצאים שם את בלעם ועל הדרך הורגים גם אותו, אף אחד מעם ישראל לא נהרג, וחוזרים עם שלל עצום, של עשרות אלפי שבויים, וצאן למאות אלפים, ועשרות אלפים בקר וחמורים, וכסף וזהב לרוב, נצחון גדול ללא ספק. והנה אין ספק שהכל בחסד ה' יתברך על עם ישראל, אבל בכל זאת במה זכו לכזה נצחון.

ולפני שנבאר נשאל שאלה נוספת, שהנה כשהקב"ה מצוה את משה רבנו לצאת למלחמה במדין הוא אומר: נָקַם נְקַמְתָּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הַמְּדִינִים, ואילו כאשר בא משה לפני בני ישראל מצוה אותם בלשון זו: וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל הָעָם לֵאמֹר הַחֲלֹצוּ מֵאִתְּכֶם אֲנָשִׁים לְצַבָּא וַיְהִי עַל מִדְיָן לָמֵת נְקַמְתָּ ה' בְּמִדְיָן, ולכאורה מדוע שינה משה רבנו מלשון הקב"ה, ובמקום לומר נקמת בני ישראל אמר נקמת ה', וכבר עמדו בזה המפרשים, ויש לעורר על שינוי נוסף שעליו לא ראיתי שעמדו המפרשים, והוא שה' אמר "נקום" נקמת בני ישראל, ואילו משה אמר "לתת" נקמת ה' במדין, וגם כאן נשאל מדוע שינה, מדוע לא אמר משה כלשון ה' "לנקום" נקמת ואמר "לתת".

ונראה לכאור בס"ד, שכאשר יאמר לנקום נקמת ה', משמע שזו נקמה בשביל ה', וכמו בתחילה שצויה ה' נקום נקמת בני ישראל שפירושה תנקום את הנקמה של ישראל, אבל כאשר התורה אומרת לתת נקמת ה', אינה באה להשמיענו בשביל מי הנקמה, אלא מי הוא הנוקם, ומעתה יבואר שבאמת משה רבנו לא שינה מדברי ה' יתברך, שה' אמר לו נקום נקמת בני ישראל שהנקמה בשביל ישראל, ומשה רבנו אמר להם לתת נקמת ה', שעל ידי מי תהיה הנקמה על ידי ה', והיינו ה' יתברך הוא הנוקם את נקמת בני ישראל מאת המדינים. אלא שצריך להבין מדוע דוקא כאן מדגיש זאת משה רבנו.

והענין הוא שכעת עם ישראל יוצאים למלחמה, והמלחמה חייבת להעשות דוקא על ידיהם למחות בחטא העצום שנכשלו בו על ידי המדינים, ולכן לוקחים מכל שבטי ישראל לרבות שבט לוי, ואינם מוציאים את שבט לוי מן הכלל, כי זו מלחמת קודש שנועדה למחות כל רושם של טומאה שנשאר ממה שהחטיאו אותם המדינים, אך דא עקא דוקא בגלל שהם נלחמים בידיהם ולא על ידי ניסים, והולכים הם לנצח נצחון מזהיר, וח"ו יכול לעלות בליבם מחשבת פיגול, כאילו כוחם ועוצם ידם עשה להם את החיל הזה, לזה פחד משה רבנו ואמר להם, אתם החלצו לצאת לצבא, אבל דעו לכם שאין אתם המנצחים אלא לתת נקמת ה' במדין, דהיינו הנקמה בפועל היא של ה' ולא שלכם, ולכן בני ישראל ראו הצלחה גדולה במלחמה זו, מכיון שידעו שמלחמה זו אמנם נעשית על ידיהם אבל כל הצלחתם אינה שלהם אלא של ה' יתברך, שהוא הנותן להם כח לעשות חיל ולהלחם.

וזו צריכה להיות השקפתם של עם ישראל על כל הנעשה בעולם, שהכל מתחיל מכח ה' ורצונו, והוא רק מסובב סיבות שהדברים

טעון גניזה | נא לא לקרוא בשעת התפילה וקריאת התורה!

להצלחת חן בת רחל

הליכות והלכות

אל תיקרי הליכות אלא הלכות (נידה ע"ג.)

הנהגות לימי בין המיצרים (המשך)

נהג לפשוט התפלין קודם הקינות, ומדבריו נראה שבתיקון רחל לא פשט את התפלין, ולענ"ד לא הקינות גורמות אלא היום גורם, וכיון שיום י"ז בתמוז אינו אבל כתשעה באב והראיה שאנו מניחים בו תפלין, לכן מן הדין מותר להניח תפלין אף בקינות, אך לא ראוי להניחם מפני היסח הדעת וצער בתפלין, ולכן גם בתיקון רחל הנועד לצער לא ראוי להניחם, כן נלע"ד.

יא. אין צורך לומר וידוי קודם תיקון חצות שביום, ורבנו האר"י כלל לא הזכיר זאת, [וגם לפני תיקון חצות של לילה לא הזכירו רבנו האר"י, רק האחרונים הזכירוהו (קשר גודל סי' א' אות ח', בא"ח וישלח י"ג)], ואמנם טוב לומר וידוי בכדי לקבל עלינו מצות עשה של התשובה, (והיו צדיקים שעשו כמה וכמה וידויים במשך היום), אבל אם עושה תיקון חצות ומיד לאחר מכן מתפלל מנחה גדולה, לא יאמר וידוי קודם תיקון חצות, שלא יראה ככלב השב על קיאו (כמבואר ביומא פ"ו:), ולא יאמר וידוי בתיקון חצות ויבטל את הוידוי של מנחה, שהוידוי של מנחה הוא מוכרח והוא חלק מתיקון התפלה ואין לבטלו, ואילו הוידוי של תיקון חצות כאמור אינו מוכרח כלל ואינו חלק מתיקון חצות. [וכמו שכתב הבא"ח (שם) לגבי סליחות, שלא יאמר וידוי קודם תיקון חצות בכדי שיאמר וידוי בסליחות, והביאו בכה"ח (סי' א' אות כ"ג) וכתב שדוקא אם אומרם בסמיכות, ע"ש].

יב. אין אומרים תיקון חצות בערב שבת ולא בראש חודש אב (כה"ח סי' תקנ"א אות רכ"ג), ולא בערב ראש חודש אב. [הז"ע עמ' קכ"ט בהערה]. [ואמנם למד כן ממה שכתב באגרות הרמ"ז (סי' י"ז) שבכל יום שאין אומרים בו תחינה אין אומרים בו שום דבר, ואולם לא כתב כן מפורש על ערב ראש חודש אב, וגם כל האחרונים שהביאו דבריו כתבו על ערב שבת ועל ראש חודש, ואף אחד לא הזכיר בדבריו ערב ראש חודש אב, (עיי' כף החיים שם ואת רכ"ב), ואולי שבאמת בערב ראש חודש אב מותר וטוב לומר תיקון חצות, שהרי נוהגים לומר סליחות ולעשות תיקון יום כפור קטן בערב ראש חודש, ומה בכך אם יאמרו תיקון חצות, וראיה לכך מאגרות הרמ"ז (סי' י') שנשאל מדוע אומרים סליחות בערב ראש חודש, והשיב לחלק בין ערב שבת לערב ראש חודש, וא"כ כל כונתו באומריו ביום שאין בו וידוי על ערב שבת. וצ"ע].

יג. יש לדון על יום המולד, האם יאמרו בו תיקון חצות, שהנה לענין תיקון חצות כתב הבן איש חי (ש"ב וקרא ד') שלא יאמרו תיקון רחל אחר המולד, וא"כ לכאורה הוא הדין שלא יאמרו תיקון חצות ביום אם הוא אחר המולד. ולדוגמא השנה, המולד של ר"ח אב יוצא יום לפני ערב ראש חודש, דהיינו ראש חודש ביום רביעי, והמולד ביום שני בצהרי היום, שעה אחת ועשר דקות וחמש עשרה חלקים, [ואינה השעה שבשעוננו, ולפי שעוננו זה תלוי במחלוקת ולדעת הגרי"מ"ט בשעה 13:56], וא"כ לכאורה צריך להקפיד לומר את התיקון חצות קודם לכן, אבל נראה שאם לא אמר לא יפסיד בשל כך תיקון חצות ויאמרה עד שקיעת החמה. [שאפילו בערב ראש חודש אינו פשוט שאין אומרים תיקון חצות שלא נזכר במפורש באחרונים, וכ"ש ביום המולד, וכ"ש לפי דברי הגר"ח פלאג' (סי' ל"ב אות ז') לגבי תענית בערב ראש חודש אחר המולד שאין מקפידים על כך בערב ראש חודש אב, ובתשובה הארכתו בכל זה].

ה. בימים אלו ישים ליבו בתפילה לכיון בברכת בונה ירושלים, שהקב"ה יבנה ברחמיו את ירושלים במהרה, וכיון להתפלל על משיח בן יוסף שיחיה ולא ימות ע"י ארמילוס הרשע (שער הכונות דף לו ע"א), ואם ירצה יוכל לומר נוסח "נחם" שאנו אומרים אותו בתשעה באב, שהיו צדיקים שהיו אומרים אותו כל השנה [כמסופר בשער הכונות (דף פז ע"ב) על ר' אברהם הלוי ברוכים], ורק בחתימת הברכה יסיים בונה ירושלים כמו כל השנה.

וכן בברכת את צמח יכוין לצפות לישועה (שער הכונות לו ע"א). ובברכת "רצה" תכוין כי מלת רצה היא אותיות צרה, והוא מרמז אל השם של דין שממנו יצאו כל הצרות, וכיון שיהפך מצרה לרצה, והוא סוד ועת צרה היא ליעקב וממנה יושע. [שם דף פט ע"ג], ועיי' שם עוד כונות פשוטות שראוי למי שיכול לכוונם בימי בין המיצרים].

וישנם הטועים וחושבים שכבר ירושלים בנויה, ומה צריך להתפלל על כך, אבל אנו מתפללים שהקב"ה יבנה אותה בנין עולם, וכמו שמזכירים בתפילה, והיינו שלא תחרב יותר לעולם, ומה גם שעיקר תפילתנו היא על בנין בית המקדש שהוא חלק מירושלים, והוא עיקר ירושלים, ולא רק שאינו בנוי, אלא שועלים הילכו בו. [ידוע שלדעת הרמב"ם בפירוש המשניות (מעשר שני פ"ג מ"ד, סוכה פ"ג מ"ב) ירושלים כולה נקראת מקדש, וא"כ כאשר אנו מתפללים על ירושלים בודאי שבעיקר אנו מתפללים על בנין בית המקדש והוא חרב].

ט. נשים אע"פ שאינן אומרות תיקון חצות בלילה (ויבאר במקומו בס"ד), מ"מ אם ירצו יאמרו תיקון חצות ביום, כי ביום הוא מטעם אבל בלבד, וכבר ביארנו שאין חובה כלל לומר תיקון רחל אלא לבכות ולהתאבל, א"כ יהיה מותר גם לנשים לאומרו ולהתאבל. [עיי' מה שכתבתי בספר ויוסף עוד דוד (ח"א פרשת וישלח אות א') לפטור נשים מתיקון חצות בלילה, ומ"מ העלינו שאשה הרוצה להתאבל תבוא עליה ברכה, וא"כ כ"ש בתיקון חצות ביום שכולו הוא מטעם אבלות, בודאי שאשה יכולה להתאבל, וכשם שהיית בתעניות על החורבן כ"ז בתמוז וט' באב, וכשם שמתאבלת בתשעה באב, אלא שתיקון חצות ביום אינו חובה אף לאנשים אלא מנהג כשר ותו לא].

י. מן הדין מותר לעשות תיקון חצות ביום עם תפלין בזרועו ובראשו, שאין אבלות זו דומה לאבל ולא לתשעה באב בבוקר, שאז האבלות על החורבן ביום החורבן גדולה עד מאוד ואחריתה כיום מר, ולכן לא אומרים קינות עם תפלין, מה שאין כן בימי בין המיצרים שאין האבלות גדולה כיום החורבן, ולכן נראה שמותר להניח תפלין ולהתאבל. אמנם נראה שלא נכון לעשות כן, שסוף כל סוף הוא עסוק באבל וצער על החורבן, ותפלין צריכים להניחם בשמחה כמו כל מצוה (ובפרט תפלין עיין בברכות ל', ובביאור המאירי). [ואמנם לא ראיתי למי שיעיר את זה אבל כך נראה מדעתי הקלושה, ואחר כך ראיתי בס"ד בשו"ת מעשה אליהו (סי' קצ"ב) שכתב שמנהג חברון ביום י"ז בתמוז אחר נבילת אפים ותחנונים אומרים תיקון רחל וקצת קינות, וחשש שמא אסור לומר הקינות בתפלין שנקראו פאר ולכן